

333

1969. március 16. vasárnap

Kármán József

A magyar felvilágosodás irodalmának egyik legvonzóbb és legeredkezebb személyisége, Kármán József 200 évvel ezelőtt született. Már mint pesti jogász kapcsolatba került a megújuló magyar irodalommal és a felvilágosodás eszméinek legjogekonyabb képviselőivel. Ráday Pál baráti köréhez tartozik. Innen kerül 1788-ban Bécsbe, ahol európai látókörre, filozófiai és irodalmi műveltségre neveli önmagát. Bécshez fűződik rejtélyes életének nagy kalandja, ismerkedése és szerelme Markovics Miklósnéval. A grófnőhöz intézett levelei már jelzik, hogy Kármán iróként is a legkülönbek közé sorolható. Pestre való visszatérése után baráti kapcsolatba kerül irodalompartoló főúri családokkal. Mindenekelőtt Belez, nay Miklós özvegyének, báró Podmaniczky Annának házában nyílik alkalma találkozni a kor nevezetesebb íróival, tudósai-val. Itt születik az Uránia című folyóirat kiadásának terve is.

Ez az orgánus, amelynek sajtótörténeti és irodalomtörténeti jelentősége egyaránt nagy, kiemelkedően fontos dokumentum a XVIII. század végi magyar szellemi életnek. Schédius Lajos pesti egyetemi tanár és Pajor Gáspár orvosnövendék társaságában szerkesztette, valójában azonban Kármán volt a hangadó. Írásaival is elsősorban ő fémjelezte a folyóiratot. 1795-ben. Letartóztatástól felve, elűzött Pestről. Mág nem tisztázott körülmények között halt meg a jakobinizmus gyanújába valószínűleg nem is alaptalanul ke-

vert író. Szerkesztői munkássága mellett egy regénye és egy tanulmánya teszi méltóvá a késői megemlékezésre. Kármának meggyőződése volt, hogy a magyar irodalom és nyelv fejlődését elsősorban eredeti művek gyorsíthatják. Fanny hagyományai című regénye a magyar szentimentalizmus legjobb alkotása. Fő művében a feudális környezetet tompaságát, érzéketlenségét elviselni képtelen fiatal lány szenvedését és halálát írta meg.

Legfontosabb eszméit Kármán A nemzet csinosodása című tanulmányban, az Uránia harmadik kötetében fejtette ki. A magyar tudomány és irodalom szegényességének okait kutatva, arra a meggyőződésre jutott, hogy elmaradottságunknak fő oka a feudalizmus, a társadalom korszerűtlen rendje, középkori berendezkedése.

Urániaja a XVIII. század végi magyar polgárosodás programját adja, s példákkal is segíti a csinosodást, a társasági élet fejlődését, a nyelv, irodalom és tudomány ápolását. Kármán elsősorban a hölgyolvasókat kívánja megnyerni és szórakoztatni. Úgy érezte: ha a lányok felkarolják a nemzeti kultúra ügyét, könnyebben csatát nyerhet a magyar irodalom és a magyar felvilágosodás. Ez a meggyőződés teszi ma is érdekes, vonzó olvasmányt az Urániát, s ez ajánlja figyelmünkbe halálának 200. évfordulóján Kármán József regényét, szatirikus rajzait, drámatörredékét és leveleit.

Oszályozás		Budapestre vonatkozó újságcikkek	
Tárgy	92	Szerző:	d.
Hely	Kármán József	Cím:	Kármán József
Idő	1969.	Forrás:	Kovács Margit
Személy		(Hely)	1969. III. 16.
Helyszám		(Idő)	
		(Köt. v. füz.)	(Oldal)

d.